

Oğuz Atay'ın Anlatılarında Ben, Öteki ve Benlik

VEYSEL ŞAHİN

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda meydana gelen teknik - bilimsel ve toplumsal değişimler sonucunda anlatılan, taklit edilen dış dünya eski anlamını yitirmiş, giz olmaktan çıkmıştır. Sanatçılar da dış dünyanın taklit anlatımından uzaklaşarak bireyi ve iç dünyasını anlatmaya yönelmiştir. İnsanın bireysel ve sosyal ortamda metalarca kuşatılmışlığı, zaman ve uzam aralığına sıkışan bireyin kendini şeyler dünyasında yitirmesine sebep olmuştur. Sanatçılar da bireyin içine düştüğü bu durumu insani bir refleksle ve aydın bir bilinçle eserlerde ele almıştır. Aynı zamanda, değişen dünya ve yapılan savaşlar, toplumu ve bireyi derinden sarsmış ve sarsılan değerler, sanatçıların eserlerinde gerçek yerine, gerçeklerin oyun hâlinde, gizlenerek çok katmanlı bir şekilde işlenmesine sebep olmuştur. Ecevit bu durumu, "Yazar çeşitli tekniklerle anlamı/ gerçeği böler/ çoğaltır/ gizler." (Ecevit 2004: 48) şeklinde ifade eder. Nitekim gelişen dünya ve yeni-

likler insanlığın bütün değerlerini altüst etmiş ve sanatçılar da bu değişimden etkilenip, gerçeğin öyküsünü bireyin parçalanmış dünyasına yönelerek ortaya koymuşlardır.

20. yüzyılda ortalarında insan, aklını kullanarak yarattığı şeyler/ metalar dünyasında yitip gittiğinin, kendini parçalara böldüğünün farkına varır. "Akıl, insanlara kendilerini devra-

linan eski, köhnelenmiş ideolojiden kurtulma olanağı veren, doğayı egemenlik altına almayı ve eski toplumsal düzeni değiştirmeyi sağlayan" (Buhr- Schroeder- Barck 2006: 83) bir güç olarak insana yeni değerler sunar. Yapılan iki büyük

savaş, dünyada kendi yerini bulamayan ve arayış içinde olan insanın yine kendi değerler dünyasına dönmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu yüzyılda yaşamın kutsal büyüsunü ne pahasına olursa olsun acımasızca kendi lehine kullanmaya çalışan insan, yarattığı nesnel dünyanın bir parçası olarak kendi kökensel yazgısını görmezlikten geldiğini fark eder.

Bu fark ediş sayesinde insan, kendi öz değerlerine dönmeye geleneksel ve insani değerleri tekrar yüceltmeye koyulur. Sanatçılar da kendi bilinç düzlemlerinde bu konuyu ele alarak insanın ve insanlığın ortak kaderini bir süreç dâhilinde değişik edebî akım ve tekniklere başvurarak ortaya koymaya çalışırlar. Nitekim sanatçılar ve yarattıkları eserler de yaşanan bütün değişim ve dönüşümlerin bir ürünüdür. Oğuz Atay da bir sanatçı olarak döneminde yaşanan değişim ve dönüşümlerin sanatsal bir aydın kimliği ve yüzüdür. Bireyin yaratılan şeyler dünyasında metalarca saldırılara uğrayışı, Oğuz Atay anlatılarında varoluşsal bir sorun olarak ele alınır. Ona göre insanın kendi değerleri ile çatışması, yabancılaşmanın ve öteki oluşun bir görüntüsüdür.

Oğuz Atay, yaratıcılığı ve romanlarında uyguladığı teknikler bakımından geleneksel kalıpların dışına çıkmış, postmodernist ve postmodern roman yazan ilk romancılarımızdandır. Berna Moran; “Oğuz Atay’ın Tomas Joyce gibi modernist bir yazarla Nabokov gibi post-modernist bir yazardan çok etkilendiğini” (Moran 1966: 199) belirtmektedir.

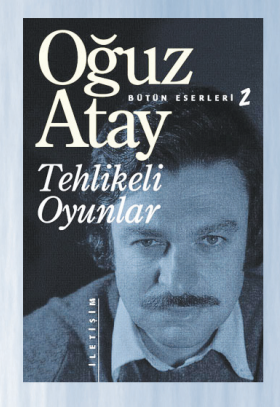
Oğuz Atay da *Tutunamayanlar*, *Tehlikeli Oyunlar* ve *Bir Bilim Adamının Romanı* adlı anlatılarında bireyin maddeleşen dünya karşısında, kendine ve topluma nasıl yabancılaştı-

ğını, modernizmin insanları nasıl kendi kabuğuna çektiğini, maddenin insanı nasıl ezdiğini değişik teknikler kullanarak okuyucularına aktarır.

Oğuz Atay, kendi öz benliği ve değerlerine yabancılaşan bireyin, yabancılaşma serüvenini anlatırken

“Huzursuzluğun tuhaf sevimli bir ironik kinizmlerle dengeleyerek huzursuzluğun yoğunlaşmasını” (Eskin 2000: 152) da sağlar.

Oğuz Atay’ın eserlerinde, metalaşılan dünyanın acımasızca insanları değiştirmesine ve dengesini bozmasına bir tavır alış vardır. “Oğuz Atay, insan ve topluma bakışı ile varoluşçu yazarlarla aynı çizgidedir. Varoluşçu yazarlar çağımız insanının yalnızlığını, umutsuzluğunu, güvensizliğini belirtmekle kalmazlar kişinin kendini tanımasını, baskıdan kurtulmasını da isterler” (Kaya 2001: 79). Nitekim *Tutunamayanlar*’ın kahramanları; Turgut Özben ve onun norm karakteri Selim Işık; *Tehlikeli Oyunlar*’ın başkahramanı Hikmet Benol, bu psikolojiye sahip karakterlerdir. İstemedi içine atıldıkları dünya, onlar için bir huzursuzluk diyarıdır. Bundan dolayı

romanlarındaki karakterler, iç ve dış dünyaları arasında çatışmalar yaşar, kendine ve topluma yabancılaşarak benlik bulma savaşına girer.

“İşte, ancak o zaman kendime geldim ve bende bir gariplik olduğunu sezmeye başladım. Bu duygu muhakkak, bir açıklık olamazdı, çünkü maddeler dünyasının elemanlarıyla tatmin olunmuyordu.” (Tutunamayanlar 2004: 70) diyen anlatıcı, yaban olan ve metalaşan dünyayla hep bir hesaplaşma içindedir.

Oğuz Atay, romanlarında çevreye yabancılaşan öznenin düşünsel dünyasını anlatmak için onun iç dünyasını yansıtan bilinç akışı ve iç monolog tekniklerini kullanır. Böylece merkezdeki öznenin, bireyin, iç dünyasını dışa sızdırır. Anlatılardaki kahramanlarının en önemli özelliği, burjuvaziye, metalaşmış kişi ve şeylere karşı tepkili olmalarıdır. Bu tepki özünde bir “başkaldırı” (Camus 1977: 116) ve çatışma içerdiği için kahramanlar düşünsel dünyalarında hep kavga hâlidir. Kavganın en büyük nedeni, kişilerin düşünsel dünyalarında *ben* ve *öteki* arasında kalmaları, *ben* ve *öteki* arasında çatışma yaşamaları ve kendilerine yabancılaşmalarıdır.

Benden Ötekine, Ötekinden Benliğe...

Ben, benliğin, kimliğin ve kişiliğin içerisine sindiği çelikten bir kaledir. Kişi kendini benliği ile var eder.

Benlik bir türlü çevreyi ve değerler dünyasını algılayıp onu özümlediği bir organ gibidir. Jung’a göre “Ben, son derece karmaşık bir yüceliktir, verilerin ve duyuların birikimi ve yoğunlaşmasıdır.” (Jung 1997: 70). Kişinin kendini kurmasında bir değerler merkezi olan *ben*, özünde *öteki*ni de içerir. Bu açıdan *ben* ve *öteki* varoluşu bütünleyen bir gereklilikler bütünüdür.

Ben, varlığın hüküm sürdüğü yerdir. Ancak birey, kendi benliğini olumsuz nitelikli *öteki*nin buyruğu altına verdiği takdirde *ben* ile *öteki* arasında gelgitler, savaşlar ve çekişmeler yaşar. “Ben ve Öteki arasındaki ilişki birbirini determine eden, açımlayan ve yok sayan boyutuyla ontolojik karakterli bir ilişkidir.” (Korkmaz 2008: 17). Oğuz Atay’ın romanlarında bu ilişki, kimi zaman sınırları belirleyen, olanakların keşfedilmesini sağlayan bir özellik gösterirken kimi zaman da yok sayan, parçalayan ve *ötekileş*(tir)en bir özellik kazanır. *Tutunamayanlar*’da Selim Işık ve Olric, *Tehlikeli Oyunlar*’da Hüsamettin Tambay, *öteki* olarak *ben*in sınırlarını aşmasına ve kendini keşfetmesine imkân sağlayan olumlu bir değerler bütünüdür. Bu yönüyle *öteki*, düşman bir varlık değil, aksine kendisine yöneltilen eylemlere karşı aldığı tavırla ontolojik bir farklılık yaratan, kendine has bir varlık, bireyin kendiliğini daha iyi bir şekilde ortaya koymasında, *ben*in etik değerler bütünü

kurmasına yardımcı olan bir değerdir. Zira Turgut Özben ve Hikmet Benol, olumlu ve kurucu *öteki*/ler sayesinde kendi ve etik değerlerinin farkına varır. Ancak bu ilişki birbirini yoksa-yan ve tahakküm altına almaya çalışan bir yapıya dönüştüğünde ise birey, kendini var eden gücü, kendini yok eden bir güce dönüştürür. Hikmet Benol'un olumsuz nitelikli *öteki*-leri onun kendilik sürecinde *benini* parçalara ayırır. Bu düzeydeki *ben* ve *öteki* arasındaki bilinçli bir yabancılaşma ortaya çıkar ve Hikmet Benol'un benliğinde varoluşsal bir *ötekileşme*, uyuşamama sorunu meydana getirir. Uyuşamama ve *öteki* olma ise kendilik bilincine kavuşamamış, 'dıştanlık' ilkesine/değerlerine/şeylerine bağımlı olan bireyin iç dünyasındaki çatışmalarını derinleştirir ve onun içinde barındığı dünya ile ilişkisini bozar. "İçsel olarak ruhsal yapıların ilişkisinde bozukluk oluşturan bir süreç 'dışsal olarak' bir uyum bozukluğu olabilir" (Hartmann 2004: 47). Bu açıdan insan iç dünyasının dışsallığı olarak somutlaşır.

Hikmet Benol da içinde yaşadığı çevreden ayrılarak gecekonduya taşınır. Çevre değersel anlamda insan için bir içerideliktir. Onun gecekonduya taşınması, hem fiziksel hem psikolojik bir taşınmadır. Simgesel anlamda taşınma, kendi içine oturamayan Hikmet Benol'un yine kendi içine içsel

yolculuk yapması, taşınmasıdır. O, gecekonduda yani bilinç katmanlarında, ötelediği, baskı altına aldığı ve yabancılaştığı *benini* bulmaya çalışır.

Birey, bu dünyada her yönüyle *ötekileş*(tirilmiş) en nesnel dünyanın bir parçasıdır. Bu yüzden onunla ilişkiye girmekten asla kendini alı koyamaz. Bireyin yaşaması için dış dünya ile iletişim kurması şarttır. *Ötekinin* simgesel görüntüsü, insanın varlığında kendini hazır ve nazır olarak ortaya koyan bedendir (Gasset 1995: 124). Beden, dış dünyanın *ötekileştiren* yüzüyle insanın ilişki kurmasını sağlayan değerler bütünüdür. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki Turgut Özben, *ötekileş*menin pençesinde debelenen bir burjuvadır. *Ötekinin* arzu ve istekleri doğrultusunda "Bedenî ve maddî varlığı, insanın, maddî âlemle ilişkisini sağlamaktadır" (Atay, 2001: 120). Beden bu yönüyle dünyada olumsuz *ötekinin* kişisel görüntüsüdür. Turgut Özben, Selim Işık'ı tanımasıyla kendinin *öz/benine*, kendi benliğine *ötekileşt*tiğini fark eder. Bu fark ediş, Selim Işık'ın intihar etmesiyle ortaya çıkar. Selim'in intiharı Turgut Özben'in *ötekileş*miş yüzüne bir tokat gibi çarpar. Sersemleyen Turgut Özben, tokadın sarsıntısı ile kendine gelir ve *tutunamayanların* aslında gerçek *benini* yaşadıklarını fark eder. Selim Işık da *tutunamamıştı*. Bunun tek sebebi Selim Işık'ın,

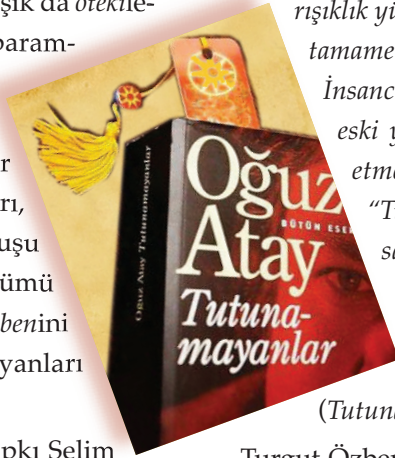
ötekileşen tutunanlara karşı güçsüz ve yenik düşmesi, yozlaşan ve yaşamdan kurtulmak için kendini kimsele-
rin tanıyamadığı gizemli bir kişiliğe dönüştürmüş olmasıdır. Turgut Özben ve Selim Işık'ı tam olarak tanıyan bir arkadaşları yoktur. Bu durum bireyin toplumun içinde yitip gittiğin bir göstergesidir. Selim Işık da ötekileşen dünya karşısında paramparça bir kişilik sergilemiş ve daha sonra dayanamayarak intihar etmiştir. Onun intiharı, arınma ve yeniden doğuşu simgeler. Selim Işık'ın ölümü ile Turgut Özben, kendi benini simgeleyen tutunmayanları tanır.

Turgut Özben de tıpkı Selim Işık gibi yozlaşan ve bozulan dünyada kendi öz benini kaybetmiş bir bireydir. Selim'in ölümü, Turgut Özben'i ötekileşen kimliğinden sıyrarak benine, öz ben'ine dönmesini sağlayan taşıyıcı bir güç, metaforudur. Nitekim evrenin tek bilinci olan ve kendini bütün yönleri ile keşfedemeyen insan, varlık olarak da hiçbir sorunu kendi eksenine çözemez. Turgut Özben de bunun farkına varır ve kendini ötekileşmiş olduğu benine doğru çeker. Bu çekiliş roman boyunca bir yolculukla simgelenir. Turgut Özben'in yaptığı yolculuk/lar aslında onun kendi bilinçaltına, benine yaptığı yolculuklar-

dır. Aynı zamanda kişinin kendi benine yabancı olduğunu, ona tutunmadığını fark edişinin bir işaretidir. Turgut Özben, artık benini arayan, tutunamayanların kahramanıdır. Her yalnız kaldığında Selim'in açmış olduğu ışıklı yoldan Olric'e koşar.

"Turgut da, insan ruhundaki bu karışıklık yüzünden yeni şartlara tamamen ayak uyduramadı. İnsancılığı, ara sıra görülen eski yumuşaklığı rahatsız etmeye başladı onu... "Turgut başını okuduğu satırlardan kaldırarak çevresine baktı: eşyayı tanımayan gözlerle süzdü" (Tutunamayanlar 2004: 63).

Turgut Özben'in ötekini ve onun sığınağı olan eşyaları tanımayışı, öteki ve değerlerinin terk edildiğini gösterir. Kişi, öz değerlerine çekildikçe kendi eliyle ürettiği nesnelere ilişkilerini koparır. Turgut Özben'in eşyalara, insanlara ve hatta eşine bile yabancıymış gibi bakmasının nedeni Turgut Özben'in düşsel olarak olumsuz öteki ve değerlerinden, benine ve değerlerine çekilmesindedir. Her ötekinden bene veya benden ötekine düşünsel olarak çekilme, bireyin insani değerlere ve etrafındaki varlıklarla çatışması anlamına gelir. Zira özünde bu çekilme, bir çatışma ve uyumsuzluğu barındırır.

Birey, düşünsel yuvasında öteki-leşen değerlerle her yüz yüze gelişinde kendini *öteki* ve parçalanmış olarak bulur. Birey, genellikle parçalanmışlığını yalnız kaldığında fark eder. Bir farkındalık durumunun ortaya çıkması, başlı başına felsefik ve psikolojik bir durumdur. Yalnızlık, kişinin kendini *benini* araması sonucunda ortaya çıkan bir farkındalıklar birlikteliğidir. Özünde her yalnızlık, *ötekinden bene* ve *benden ötekine* çekilişi çağırıştırır. Çekiliş çağırısıyla kişi kendi kendisiyle amansız bir kavgaya tutuşur. Kavga, iç hesaplaşma, bireyin *ötekinden bene* çekilişinde bireyi derinden sarsarak onun değişip dönüşmesini sağlar.

Oğuz Atay'ın, *Tehlikeli Oyunlar* adlı eserinin kahramanı Hikmet Benol, çevresindeki, eşya ve insanlarla kavgalıdır. Hikmet Benol, kendini *ötekileşmiş* olarak hissettiği dünyanın bir eseridir. O, ilişki ve iletişimlerini kurma yetisinin elinde olmadığı bir dünyada yaşadığını fark eder. *Ötekinin* ve *ötekileşen* değerler dünyasından kurtulmak için *ötekiler* grubundan ayrılarak *benini* bulmaya yönelir. Bu yüzden gecekonduya gelerek, kendi *beni* olan, Hüsametdin Tombay ile (Albay) oyunlar oynamaya ve yazmaya koyulur. Oyun, gerçek hayattan kaçılarak kişinin veya toplumun kendini gerçekleştireceği, avutacağı bir alandır. Hikmet

Benol da *ötekinden* kurtulmak için oyun oynamayı/yazmayı tercih eder. İnsanın ilişkilerinde yetersiz kalması, bireylerde içsel çatışma, yabancılaşmayı doğurur. Hikmet Benol da *öteki*leştiği için ilişkilerinde sığılaşma, çatışma ve zıtlaşma yaşar. Hikmet Benol, Albay'a;

"Tıpkı oyunlardaki gibi çelişik duygularının altında eziliyor. Fakat benim de sevmeğe hakkım yok mu Albayım? Yok. Peki Albayım. Ben de susarım o zaman gecekonduda oturur, anlaşılmayı beklerim. Fakat Albayım, adresimi bilmeden beni nasıl bulup anlayacaklar? Sorarım size: Nasıl? Kim bilecek benim insanlardan kaçtığımı? Ben ölmek istiyorum Albayım ölmek" (*Tehlikeli Oyunlar* 2004: 259) der.

Hikmet Benol'un oyun sahası yani oyunlarını oynadığı yer neresidir? Elbette bütün büyük sanatçılar gibi oyun yazarları da oyunlarını ilk olarak düşsel yuvalarında kurgular ve daha sonra kâğıda aktarırlar. Hikmet Benol da böyle yapmıştır. Ancak Hikmet Benol, oyununu yozlaşan ve bozulan dünyadan kaçarak kendi düşsel dünyasında oynar.

Hikmet Benol'un *benine* çekilişi, olumsuz *öteki* ve değerlerinden bir kaçıştır. Her kaçış sonunda bir yuvaya sığınma ihtiyacı hissedilir. Hikmet Benol da kendini var etmek, kendi *ben/ol* olmak için kaçır. Yalnız bu kaçış, düşünsel yuvadaki yabancıнын, *ötekinin* eşliğinde gerçekleşir:

“Bu münasebetsiz böceğe haddini bildirmeye geliyorlardı. O zaman anladım nasıl bir yaratık olduğumu, bütün çirkinliğimle gördüm kendimi; bana bakarken yüzlerini buruşturmalarından anladım bunları... Her fırsatta, küçük bir zayıflık sezdi mi mesele çıkararak, sonra üzerine yürüyünce de kendine acındırmak için sahte duyarlıklara başvuran zavallı beni gördüm” (Tehlikeli Oyunlar 2004: 261).

Düşünsel yuvasında çalkantılar yaşayan ve kendini var etmek isteyen bireyin kendi öz varlığına saldırması ve hakaret etmesi, kendine ötekileşen bireyin dışa yansıyan ıstıraplarıdır. Hikmet Benol da durmadan içinde bulunduğu durum hakkında hakarete varan serzenişlerde bulunur. Hatta daha ileri giderek kendine bağırır ve kendini hayvana benzetir. Onun kendine bağırması ve kendini hayvana benzetmesi içsel dünyanın sembolik olarak dışa yansımasıdır. Çünkü kendi ile kavgalı olan insan/lar, düşünsel yuvalarındaki dalgalanma ve sancuların sesini ancak bağırarak veya kendilerini aciz varlıklar benzeterek ortaya koyarlar. Kendini hayvana benzeten Hikmet Benol, çaresizliğini kendine bağırma ve hakaret etme yoluyla aşmaya çalışır. Bağırma, “saldırının, savaşın, kıyımin sesli eşliğidir” (Gasset 1995: 31). Birey, metaların kendini ezmesi sonucunda kendini tanımayan aciz bir varlığa dönüşür. Hikmet Benol da

düşünsel yuvadaki ötekileşme sonucunda ben ile ötekinin arasında savaşı, çatışmayı her an düşünsel/düşsel dünyasında hisseden bir bireydir. Hikmet Benol, yabancı ve öteki olarak gördüğü biricik benini korumaya çalıştıkça kendi düşünsel dünyasının bunaltılı batağına gömülür. Onun kendi benini keşfi, kendini gerçekleştirmesinin bir ön koşuludur.

Ben, bireyin bilinçaltında oluşturduğu dünyanın öteki değerler merkezli bekçisidir. Bu dünya, karanlık ve gizlidir. Ben, bilinç katmanlarının sonsuz karanlığında kendini ötekine ve olumsuz değerlerine karşı kurar. Olumsuz öteki, yabancılaşan ve yabancılaştıran dünyanın zehirli sarmaşığı, ileri boyutta ötekileşmiş değerler bütünüdür. Bu karşıt yönlü değerler bütünü, metalar dünyasına dalma ve yozlaşmayla kendini aktif hâlde tutar. Ben, öteki tarafından her saldırıya uğradığında körelmiş ve soysuzlaşmış bilincin baskıları ile parçalara bölünür. Hikmet Benol, kendi benini öteki karşısında zavallı bulur ve bu yüzden ötekilerin beni zavallı olarak görmesine kızarak ona bağırır. Kendini zavallı olarak gören insanlara, güçlü görünmek için Hikmet Benol da kendini parçalara böler ki; bu kişilik parçalanmasıdır. Kişilik parçalanması, ötekileşmenin en ileri safhasıdır. Bireyin, kendi öz benine ötekileşmenin sonucunda birey parça parça kişilik ve

kimliklere bürünür. Bürünmüş olduğu bu kimlikler, birbirinden bağımsız ayrı ayrı fertler konumdadır. Aynı zamanda kişi parçalanma sonucunda meydana gelen, yani öz benlikte ortaya çıkan yeni kimliklere hayretler içinde bakar. Hayret ilerledikçe, birey kendine yabancılaşır. Ne yaptığını bilmez hâle gelir. Turgut Özben, Hikmet Benol ve Mustafa İnan da yaşamın ötekileşen yüzü karşısında hep hayretler içerisinde kalırlar. Özellikle; Turgut Özben ve Hikmet Benol kendi kimliklerini parçalayarak öteki oldukları kimlikler ortaya koymuşlardır:

Turgut Özben: *Olrıc, Tutunamayanlar, Selim Işık...*

Hikmet Benol: *Hüsamettin Tambaş / Hikmet Benol: 1. Hikmet Benol, 2. Hikmet Benol, 3. Hikmet Benol...*

Görüldüğü üzere Turgut Özben kendi ile öz beni arasında bir parçalanmışlık vardır. Ancak Hikmet Benol kendi beni ile çatışması sırasında öteki/leşen benliğini de parçalara bölünmüştür. Her kimlik birbirine yabancı, birbirini tanımayan, birbirine aykırı fikirler düşünmekte ve birbirine yabancı eylemler gerçekleştirmektedir. "Hangi Hikmet?" diyerek benliğinin içine dalan kahraman, bu yüzden kendini birçok Hikmet'e böler.

"Hayvan yassılaştı bir kemer gibi oldu: boğumlu siyah bir kemer Hikmet, ne iğrenç diye düşündü bunu görmek iste-

miyorum. Hangi Hikmet istemiyor? diye soruldu. Parmaklığın önünde birikenlerin dışarı çıkarılmasına karar verildi; rahat soruşturma yapılamıyordu çünkü...

İki Hikmet, İki Hikmet. Masanın içinde döndü havaya kalktı düştü. Uyandı. İki Hikmet çok iyi bir buluş diye düşündü. Başka ne olmuştu? İki Hikmet çok sembolik. Demek, akla yakın olaylardı çünkü, bir Hikmet rüyaları düşünürken, ötekide yaşantıların sorumluluğunu üstüne almalı" (Tehlikeli Oyunlar 2004: 310-311).

Öteki Hikmetin bütün sorunları üzerine alması, beriki Hikmet'in yaşamın ağına takılarak kendi aşamaması, iletişim yönünden tıkanan ve parçalanan içsel dünyanın bir görüntüsüdür. Zira bireydeki parçalanma, yabancılaşmanın ve ileri boyutta ötekileşmenin bir sonucudur.

Bireyin düşünsel dünyasında bölünmüşlük ve parçalanmışlıklar onarılamazsa Hikmet Benol'un da belirttiği gibi birey/kişi "bir yaratık" hâline gelir. Selim Işık'ın, günlüğüne yazmış olduğu şiirde "Kimse bizim tanımımızı yapmıyordu ki biz kimiz bilelim." (Tutunamayanlar 2004: 225) demesi, hastalıklı bir benler dünyasında bireylerin parçalanarak kaybolmuşluğunu ifade eder. Birey, sergilediği rolün kendi öz benliğini yansıtmadığının farkındadır. Bundan dolayı birey, eylemlerinde yani rolünde hep yapmacık davranır, çünkü başka

çaresi de yoktur. O, kendini ve *ben*(liği)ni parçalara bölmüştür ve her parçasının da kendine göre değerler dünyası vardır.

Sonuç olarak birey, *ben* ile *öteki* arasında durmaksızın olumlu veya olumsuz ilişki ve iletişimde bulunur. Oğuz Atay'ın romanlarında *benden ötekine*, *ötekenden ben*(liğ)e çekiliş, ki-

şinin kendilik değerlerine dönmesini sağladığı gibi, düşünsel yuvayı tahrip edip, birey ve toplumun kendi öz değerlerine *öteki* olarak ortaya çıkmasına neden olur. Turgut Özben ve Hikmet Benol da tıpkı soyadları gibi *ya öz/ben* ya da *ben/olmaya* çalışır. Zira *öteki* olmak yaşamının kaçınılmaz yazgısıdır.

Kaynakça

- Atay, Hüseyin (2001), *İbn Sina'da Varlık Nazariyesi*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara.
- Atay, Oğuz (2004), *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim yay., İstanbul.
- _____ (2004), *Tutunamayanlar*, İletişim yay., İstanbul.
- Camus, Albert (1997), *Başkaldırma Felsefesi*, (çev.: Ali Osman Gündoğan), Birey yay., İstanbul.
- Buhr, M. - Schroeder, W. - Barck, K. (2006), *Aydınlanma Felsefesi*, (çev.: Veysel Atayman), Yenihayat yay., İstanbul.
- Ecevit, Yıldız (2004), *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim yay., İstanbul.
- Eskin, Efkan Bahri (2000), "Sosyalist Olmayacak Kadar, Post Modern, Postmodern Olamayacak Kadar Geleneksel, İslamcı Olmayacak Kadar Dünyevi, Dünyevi Olamayacak Kadar Düürüst; Oğuz Atay", *Doğu-Batı*, S. 11, Mayıs-Haziran-Temmuz, s. 147-155.
- Gasset, Jose Orteya Y (1995), *İnsan ve Herkes*, (çev.: Neyriye Gül Işık), Metris yay., İstanbul.
- Hartmann, Heinz (2004), *Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu*, (çev.: Saffet Murat Tura), Metis yay., İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (1997), *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*, (çev.: Engin Büyükinial), Say yay., İstanbul.
- Kaya, Muharrem (2001), "Oğuz Atay'ın Yapıtlarında Yaşamöyküsel Unsurlar", *Adam Sanat*, S.: 183, Nisan, s. 74-79.
- Korkmaz, Ramazan (2008), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay., Ankara.
- Moran, Berna, (1996), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim yay., İstanbul.